

שבולם עצמו – סוגר את פיו, ודומה לו צנכרות (מ,3): "פיו נלוס" ו"רגליו מנולמות". ומתחת – מי שנדרס תחת הכל – הוא זרועות עולם. האמנם אלם – אומנות יפה היא האילוס, אצל לך, דהיינו דני מורה – אותו מדברין. מישרים – כמי שזר ארץ חלקה שנומה לידרס. בעפר עיר הנדחת – קא סלקא דעתין: אפר שריפמה. והא איסורי הנאה נינהו – דכתיב: "לא ידבק" וגו' [דברים יג], וזעיר הנדחת כתיב. עפר עפרה – עפר קרקעה. ורבי אמר – אפילו נעפר (עפרה) [שריפמה] נמי מותר, שסוי הדם מזה ולא הנאה. שהמזות שנתנו לישראל לא ליהנות נתנו להם, לא לשם הנאה נתנו להם, אלא גזירת מלך היא עליהם. לא אם תקע יצא – דלאו הנאה היא. ולכתחלה מיהא לא יתקע, משום דמאס.

תוספות

יצא זה שמחוסר תלישה כו' – מכאן נראה לפסול גט שנכתב על הקלף ואחר כך חתכו. דהתם נמי דריש: "וכתב ונתן" – מי שמחוסר כתיבה ונתניה, יצא כו'. דטפי נראה חבור גט המחובר לקלף גדול, מחבור עפר לעיר הנדחת, דחשיב הכא מחוסר תלישה. ושם בפרק שני דגיטין (כא,ב) כתוב באורך כל הצורך.

והתניא תקע לא יצא נטל לא יצא – הוה ליה לאתווי מתניתין ד"לולב הגזול" (סוכה כט,ב): של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. אלא ניהא ליה להביא תך ברייתא, דקתני בה שופר ולולב. ואם תאמר: דבפרק "ראוהו בית דין" (ראש השנה כח,א) אמר רב: שופר של עבודה זרה לא יתקע בו, ואם תקע בו יצא. וכן בפרק "מצות חליצה" (יבמות קג,ב) אמר רבא: החולצת בסנדל של עבודה זרה חליצתה כשרה, ולא אמרינן דמכתת שעוריה! ויש לומר: דהכא בעבודה זרה של ישראל דאין לה ביטול, אבל

דגוי דיש לה ביטול – לא מכתת שיעוריה. וכי האי גוונא משני פרק "לולב הגזול" (סוכה לא,ב) אהא דאמר רבא: לולב של עבודה זרה אם נטל יצא. ופריך ממתניתין דלולב של אשרה פסול, ומשני: באשרה דמשה. ואם תאמר: עבודה זרה דגוי מכי אגבהה הויא דישאל, כדאמר בפרק "כל הצלמים" (עבודה זרה מב,א) גזירה דלמא מגביה לה והדר מבטל לה! ויש לומר: כגון שהגביה השופר והסנדל על מנת שלא לקנותו. דהא תנן [יבמות קא,א]: במנעל שאין שלו – חליצתה כשרה. ולולב איירי ביום טוב שני. ובסוכה הוה מצי לשנויי דמתניתין ביום טוב ראשון, ולא הוה צריך לאוקמה באשרה דמשה. אלא משום דקתני אשרה דומיא דעיר הנדחת, דאפילו ביום טוב השני. ורבינו תם מפרש: דכולהו בעבודה זרה דגוי, וכאן קודם ביטול, והתם לאחר ביטול. ולאחר ביטול נמי לכתחלה לא יטול ולא יתקע ולא יחלוץ, דמאיס לענין מצוה, לפי שהיה עליה שם עבודה זרה. אפילו אם תמצוי לומר דשרי לכסות בעפר עבודה זרה לכתחלה כמו בשל עיר הנדחת – לא דמי כיסוי לחליצה, דלענין כסוי לא חיישינן ממאי דמאס. והא דמשני בסוכה: באשרה דמשה, ולא משני בדגוי וקודם ביטול – משום דמכי נקצץ הלולב מן הדקל נתבטל. ובפרק "מצות חליצה" (יבמות קג,ב) דמפליג בין סנדל של עבודה זרה לסנדל של תקרובת עבודה זרה דאין לו ביטול, ולא מפליג בנטל עבודה זרה גופיה בין אחר ביטול לקודם ביטול! ויש לומר: מילתא אגב אורחיה קא משמע לן, דתקרובת עבודה זרה אינה בטלה עולמית. וההוא ד"ראוהו בית דין" [ראש השנה כח,א] קשה טפי, דמפליג התם רבא בין שופר של עבודה זרה לשל עיר הנדחת, דבשל עבודה זרה גופיה היה יכול לחלק לפירוש רבינו תם בין אחר ביטול לקודם ביטול! ומיהו, על כרחך צריך לאוקמה לאחר ביטול, כדברי רבינו תם, לספרים דגרסי "רב יהודה". דאי קודם ביטול, הא רב יהודה אית ליה התם דבשופר של שלמים לא יצא, משום דמצות ליהנות ניתנו. אך נראה ד"רבא" גרסינן, ולא "רב יהודה", דהא מפרש התם טעמא דבשופר של עיר הנדחת לא יצא – משום דכתותי מכתת שיעוריה, ולרב יהודה הוה ליה למימר: משום דמצות ליהנות ניתנו.

עיונים

מצות לאו ליהנות ניתנו כלומר: אין קיום מצות הנאת הגוף, אלא עבודת עבד לרבו (רש"י סוכה לא,ב). ולכן, גם אם יש לו לאדם הנאה מקיום המצוה, אין זה נוגע לקיום המצוה עצמה, שהרי היה מקיימה גם אם לא היתה לו הנאה ממנה. וכתב הרשב"א (ר"ה כח,א) שאף על פי שיש שכר מצות בעולם הזה – אין אותה הנאה באה עם עשיית המצוה ממש, אלא שהמעשה גורם לו טובה, דבר זה אינו נחשב הנאה באיסורי הנאה, אלא כשהנאה באה מגוף הדבר האסור. וראה חת"ס באן שכתב, כי אף על פי שיש שמחה גדולה והנאה רבה בעשיית המצוה, מכל מקום אם יימנע מלכסות מפני איסור "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" הריהו שמח במצוה זו עצמה, שכיון שרצונו לעשות רצון בוראו – אין כאן הנאה בזה יותר מבוה.

מאי לאו אם תקע לא יצא כלומר "לא יתקע" כוונתו – אינו בתורת תקיעה כלל (ריטב"א).

לא אם נטל יצא מפני שאין קיום המצוה נחשב הנאה, כדי שנאמר שלא ניתן לקיים אותה באיסורי הנאה. ומכל מקום, לכתחילה אסור לעשות מצוה דבר ששימש לעבודה זרה, משום מיאוס (רש"י).

ודרשה אחרת בענין "בלימה" אמר רבי אילעא: אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה, שנאמר "תולה ארץ על בלימה". רבי אבהו אמר: אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שמשלים עצמו כמי שאינו, שנאמר "ומתחת זרועות עולם" (דברים ל, כז), כלומר, מי שמשלים עצמו מתחת – הריהו כזרועות המחזיקות את העולם. אמר רבי יצחק: מאי דכתיב [מהו שנאמר] "האמנם אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם" (תהלים נח, ב)? מה אומנותו ("האמנם") של אדם בעולם הזה – ישים עצמו כאלם, ישתוק. יכול אף לדברי תורה ישים עצמו כאלם? תלמוד לומר: "צדק תדברון", שמצוה לדבר בדברי תורה. ושמה תעלה על דעתך: הואיל ומותר ואף מצוה להרבות בדברי תורה, יכול יגיס דעתו, שהעוסק יתגאה? תלמוד לומר: "מישרים תשפטו בני אדם", שצריך לנהוג במישור, בדרך ענוה.

ב ושבים לדין כסוי הדם. אמר רבי זעירא, ואיתימא [ויש] אומרים] רבה בר ירמיה: מכסין דם חיה או עוף בעפר עיר הנדחת, שהדיחו אנשיה את יושבי עירם לעבוד עבודה זרה, ודין העיר וכל אשר בה לשריפה (דברים יד, יז). ומתחילה הבינו כי הכוונה היא לאפר השריפה, ושאלו: ואמאי [ומדוע] מכסים? והרי אפר זה איסורי הנאה הוא, שנאמר שם: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" (דברים יג, ח). ממה שהחרם ונשרף! אמר זעירי: לא נצרכה הלכה זו אלא לעפר עפרה, כלומר, לעפר הקרקע של עיר הנדחת, שהוא אינו אסור בהנאה, דכתיב [שנאמר]: "ואת כל שללה תקבוצין אל תוך רחובה ושרפת" (שם יז) – מי שאינו מחוסר אלא קביצה ושרפה נאמר בו דין זה, יצא זה, עפר עפרה – שמחוסר גם

תלישה מן הקרקע, וגם קביצה ושרפה. ורבי אמר: גם באפר השריפה שאסור בהנאה ניתן לקיים כסוי הדם, מפני שמצות לאו [לא] ליהנות ניתנו, שאין מתייחסים לקיום מצוה כאל הנאה, אלא כקיום גזירת ה'. מסופר, יתיב [יושב היה] רבינא וקאמר לה להא שמעתא [ואומר שמועה] [ו] של רבא, שניתן לקיים מצות כסוי הדם באיסורי הנאה. איתיביה [הקשה] [ו] רב רחומי לרבינא ממה ששנינו בברייתא: שופר של עבודה זרה, שאסור בהנאה – לא יתקע בו; מאי לאו [האם אין] הכוונה שאם תקע – לא יצא? השיב לו: לא, לכתחילה לא יתקע, אבל אם תקע – יצא. עוד הקשה לו ממה ששנינו: לולב של עבודה זרה לא יטול בסוכות, מאי לאו [האם אין] הכוונה שאם נטל – לא יצא? השיב לו: לא, אם נטל – יצא. ומקשים: והתניא [והרי שנויה ברייתא] מפורשת: תקע בשופר – לא יצא, נטל לולב – לא יצא! אמר רב אשי: הכי השתא [כך] אתה משווה? מתחילה אין להקשות מדין שופר ולולב של עבודה זרה על מצוות כסוי הדם, שכן התם [שם] בשופר ולולב של עבודה זרה, טעם הדבר שלא יצא אינו משום שהוא אסור בהנאה, שהרי מצוות לא ליהנות ניתנו, אלא

אורה ההלכה

מכסין בעפר עיר הנדחת מותר לכסות בעפר עיר הנדחת. כדברי רבי זעירא. (רמב"ם ספר קדושה הלכות חשיטה פ"ד ה"א).

שופר של עבודה זרה תקע בשופר של עבודה זרה של ישראל – לא יצא, שאינה בטלה עולמית ושיעורו כרות. אבל בשופר של עבודה זרה של גוי, וכן בשופר שהוא ממשמש עבודה זרה של גוי לא יתקע, ואם תקע בו – יצא. על פי הסוגיה בריה כח,א, וסוכה לא,ב. והוא שלא נתכוין לזכות בו, אבל אם נתכוין לזכות בו – לא יצא, שהרי נעשה עבודה זרה של ישראל (ויש מחמירים שאפילו בשל גוי אינו יוצא אלא כשנתבטל בערב יום טוב. מרדכי). (רמב"ם ספר זמנים הלכות שופר וסוכה ולולב פ"א ה"ג. שו"ע אריח תקפו, א).

לולב של עבודה זרה לולב (או אחד מארבעת המינים) של עיר הנדחת ושל אשרה של ישראל – פסול. אבל של עבודה זרה, לכתחילה לא יטול, ואם נטל – יצא. על פי הסוגיה בסוכה לא,ב. (רמב"ם ספר זמנים הלכות שופר וסוכה ולולב פ"ח ה"א. שו"ע אריח תרמ"ג, א).

מסורת הש"ס
 ז. ילק"ש תורה תתקסד.
 שם נ"ך תתקיג.
 ח. מדרש תהלים נח,א.
 ילק"ש נ"ך תשעו.
 ט. סנהדרין קיב,א. מדרש תנאים דברים יג, יז. וראה ספרי שם. (דרשה כעין זו) יומא לב,ב. נזיר מה,א. גטין כא,ב. סנהדרין מו,ב. זבחים יט,ב. חולין פד,א.
 י. ראה עירובין לא,א. ר"ה כח,א. נדברים טז,ב. ילק"ש תורה תעב. שם תשפת.
 יא. ר"ה כח,א. וראה ירושלמי סוכה פ"ג ה"א. שם יבמות פ"ח ה"ב.
 יב. ראה סוכה לא,ב.

גדרות

בשביל מי שבולם את עצמו בכתי"מ ועוד: **במי שבולם עצמו**.

בלימה במקרא: **בלי מה**.

רבי אבהו אמר מי שמשלים עצמו בכתי"מ ובמקורות:

אמר רבי אבהו אין העולם מתקיים אלא בזכות מי שמשלים עצמו.

שמשלים עצמו כמי שאינו יש במקורות: **שמשלים עצמו כקרקע**.

מתחת זרועות עולם יש בכתי"מ: **והחכמה מאין תמצא**.

אמר רבי יצחק בכתי"מ:

א"ר יוחנן אין העולם מתקיים אלא בזכות מי שמשלים עצמו כמי שאינו

שנאמר ונחנו מה וכתבי הת' תולה ארץ על בלימה.

אמר רבי יצחק, יכול אף לדברי תורה

בכתי"מ ועוד: **יכול אף בדברי תורה כן**.

יכול יגיס דעתו יש בכתי"מ:

יכול אפילו מגיס דעתו ויש: **יכול אפילו הגיס דעתו עליו**.

והתניא תקע לא יצא נטל לא יצא יש בכתי"מ: **והתניא שופר של ע"ז לא יתקע**

ואם תקע [לא] יצא לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל [לא] יצא.

מסורת הש"ס

א. ר"ה כח,א. סוכה לא,א.
לה,א. וראה עירובין פ,ב.

גדרות

שיעורא בעינן ועבודה זרה
כתותי מכתת שיעורא בכתי"מ
ועוד: לולב ושופר בעינן
שיעורא.

הכא כל מה דמכתת מעלי
לכסוי בכתי"מ ועוד: הכא
אדרבה כל כמה דמיכתת
שיעורא עלויי מעלו לכיסויי.

שיעורא בעינן [שיעור מינימאלי אנו צריכים] לקיום המצוה, בשופר —
כדי שיוכל לאוחזו בידו וייראה מכאן ומכאן, ובלולב — שיעורו ארבעה
טפחים. ועבודה זרה ומשמשיה, כיון שהם עומדים לשריפה — הרי זה
כאילו נשרפו, וכתותי מכתת שיעורא [כתות ושבור שיעורו], וכאילו אין
לשופר או ללולב שיעור. אבל הכא
[כאן] בכיסוי הדם, אין צורך בשיעור,
ואדרבה — כל מה דמכתת מעלי
[כל מה שהוא כתות יותר הרי זה טוב
יותר] למצות הכיסוי.

שיעורא בעינן — נשופר, כדי שיאחזנו צידו ויראה לכאן ולכאן, כדאמרינן
בראש השנה (כז,ג). לולב מפרש נמסכת סוכה (לג,ג): שיעור הדם וערבה —
שלשה טפחים, ולולב — ארבעה. ועבודה זרה, כיון דלשרפה קיימא — כל
העומד לשרף כשרוף דמי, הלכך שיעורא הוא דכתותי מכתת. אצל הכא, כמה
דשריף ומיכתת מעלי לכסוי, ומשום
הנאה ליכא, דמנות לאו ליהנות ניתנו.
הדרן עלך כסוי הדם

א שיעורא בעינן, ועבודה זרה פתותי מכתת
שיעורא, הקא — כל מה דמכתת מעלי לכסוי.

הדרן עלך כסוי הדם

קיינים

שיעורא בעינן ועבודה זרה כתותי מיכתת שיעורא העירו ראשונים כי במסכת סוכה
(לא,ב) תירצה הגמרא כי מה שאמר רבא, שלא יצא בדיעבד בלולב של עבודה זרה —
אינו בכל עבודה זרה, אלא דווקא בכגון "אשרה של משה", כלומר לולב של דקל שנצטוו
בני ישראל לשרוף בכניסתם לארץ (רש"י שם). ובאופן זה יש להסביר את הגמרא כאן.

ועוד כתבו בתוס' (בעמוד הקודם) כי יש להבחין בין עבודה זרה של גוי, שאינה בכלל
"מכתת שיעורא", מפני אפשרות שתתבטל על ידי מעשה של גוי, לבין עבודה זרה של
ישראל שאין לה ביטול. ואילו רבינו תם מחלק בעבודה זרה של גוי עצמו בין קודם
ביטול לבין לאחר ביטול (ראה בתוס' בעמוד הקודם).

מסורת הש"ס

- א. ילק"ש תורה קלג.
- ב. חולין סט,א. עד,ב. ק,ב. תוספתא חולין פ"ז ב.
- ג. תוספתא חולין שם.
- ד. חולין קלח,ב.

גרסות

בארץ ובחוצה לארץ בכתיימי: **בין בארץ בין בחוצה לארץ**. ונוהג **בבהמה** בכתיימי: **נוהג**

של **ימין** ו**בירך** של **שמאל** בכתיימי: **ימין** ו**בירך** של **שמאל** ויש בכתיימי: **של ימין** ושל **שמאל**.

ונוהג **בשליל** ר' יהודה **אומר** אינו נוהג **בשליל** ו**חלבו** מותר בכתיימי: **ונוהג בשליל** ו**חלבו** **אסור** דברי ר"מ ר"א אינו נוהג **בשליל** ו**חלבו** מותר וכן יש בכתיימי: **ונוהג בשליל** ו**חלבו** מותר.

ואין הטבחין **נאמנין** בכתיימי: **אין הטבחים** **נאמנין** וכן יש בכתיימי: **הטבחים** **אין נאמנין**. **מוקדשין פשיטא** בכל כתיימי: **גיד הנשה** נוהג **בארץ** **כיו** **במוקדשין פשיטא**.

וכי תימא יש **בגידין** בכל כתיימי: **וכי קסבר** **תנא** **זידן** יש **בגידין**.

לשון

שליל

משמעה הכולל של מלה זו הריהו ולד (וכן הוא שימוש המלה בערבית), ובפרטה הריהי מתארת את העובר בשלב התפתחותי מתקדם של ההריון, ובסמוך ללידה.

העולם

גיד הנשה

גיד הנשה (Nervus ischiadicus) הינו עצב עבה היוצא מחוט השדרה באיזור העצה, ויורד משם אל השוק. עצב זה משמש להעברת פקודות מן המוח אל הרגל ותחושות מהרגל אל המוח. ראה נספח תמונות עמ' 5.

מפני שאין לו כף

ראה דף צ"ב, עמ' 392, וכן דף צ"א, עמ' 407.

*פול"פ"א מן הצרפתית העתיקה polpe – כף הירך.

א משנה איסור אכילתו של גיד הנשה נוהג (קיים) בין בארץ ובין בחוצה לארץ; בין בפני הבית (בזמן שבת המקדש היה קיים), ובין שלא בפני הבית; בין בבעלי חיים שהם חולין, ובין באלה שהם מוקדשין. ונוהג איסור זה בבהמה ובחיה, בירך של צד ימין שבהן ובירך של צד שמאל שבהן. ואולם איסור זה אינו נוהג בעוף – מפני שבאיסור גיד הנשה נאמר "אשר על כף הירך" (בראשית לב, לב), ואילו העוף אין לו כף (בליטה של בשר שעל עצם הירך, שצורתה עגולה). ונוהג איסור זה אף בשליל (עובר בסמוך ללידתו הנתון בשליה במעי אמו). ר' יהודה אומר: אינו נוהג בשליל, ובדומה לכך, גם חלבו של השליל מותר. ואין הטבחין (קצבים) נאמנין לומר על הבשר שהם מוכרים כי הוציאו ממנו את גיד הנשה, אלו דברי ר' מאיר. ואילו חכמים אומרים כי הקצבים נאמנין בדבריהם הן עליו, על גיד הנשה שהוציאוהו, והן על החלב שהוציאוהו.

משנה גיד הנשה. ובמוקדשין – לקמן (5,8) פליגי בה, איכא למאן דאמר: אפילו צעולה, ואיכא למאן דאמר: נקדשים הנאכלין. שאין לו כף – נגמרא מפרש: אית ליה, ולא עגיל. כף – *פול"פ"א, הנכרכת סביבות עלם הקולית העליונה סביב צניצ צניגול. אצל עוף אינו כן, שהנשר שעל הקולית צרוצב הוא, ואינו דומה לכף. כף – שעל גב הירך. ונוהג בשליל – מן תשעה חי הנמלא צננה. וחלבו – של שליל מותר. ואין הטבחים נאמנים – לומר "נטלנוהו", מפני שטורח הוא להס למטט אחריו.

גמרא

איסור גיד – נוהג צננה משעה שזוהר. יש בגידין בנותן טעם – צנשר. ואשמעינן האי תנא דהאכל גיד הנשה של מוקדשין לוקה שמים: אחת, משום גיד – שאפילו עץ הוא, המורה חייבה עליו. ואחת, משום מוקדשין – שיש בו טעם, ונהנה מן המוקדשין. ואשמעינן מינה תרמי: חדא, דיש צנידין צנותן טעם, וחדא, דאיסור חל על איסור. ולאפוקי ממאן דאמר צנאי פירקא (חולין נט,3): אין צנידין צנותן טעם. אס כן – הכי צנעי ליה למתני: "מוקדשין נוהגות צנידין" – אלא – אשמעינן האי תנא דאין צנידין צנותן טעם, והכי קאמר: איסור גיד הנשה

לצדו נוהג צנמוקדשין, אצל איסור מוקדשין אין צו.

תוספות

גיד הנשה. מוקדשין פשיטא – כולוהו נמי פשיטא, אלא דצריך שיהא אחד לצורך, ואגביה תני כולהו.

ואתי איסור מוקדשין וחילל על איסור גיד – ואף על גב דנתן (חולין ק,ב): ואינו נוהג בטמאה, דאין איסור גיד חילל על איסור טמאה – איסור מוקדשין דחמיר, דאית בהו כרת אם אכלו בטמאה. דכפירש רש"י לקמן (צ,א), חילל טפי ואיסור גיד.

אלא קסבר אין בגידים בנותן טעם – ולא היה יכול להקשות: והתנן (חולין ק,ב) "אינו נוהג בטמאה", דמשמע: אין גיד הנשה נוהג בטמאה, דאין

איסור גיד חל על איסור טמאה, אלמא דיש בגידין בנותן טעם! – דהוה מצי למימר: דטעמא, כדאמר רבי שמעון בגמרא (שם קא,א): מי שגידו אסור ובשרו מותר. ומה שמקשה רבי יהודה: והלא אף לבני יעקב נאסר – שפיר פריך. דכיון דלבני יעקב נאסר אף בטמאה, לא מסתבר למימר דאחרי כן

עיונים

גיד הנשה נוהג לא פירטה משנתנו במה נוהג איסור זה אם הוא אף איסור הנאה או שמא גיד הנשה אסור באכילה בלבד. אכן בברייתא במסכת פסחים (כ"א), מוצאים שנחלקו תנאים בדבר, שלדעת ר' יהודה גיד הנשה מותר בהנאה, ולדעת ר' שמעון אסור בהנאה. והוסבר באותה סוגיה כי דעות אלה תלויות בשאלה האם יש בגידים בנותן טעם: שהשיטה האומרת שגיד הנשה אסור בהנאה סבורה שאין בגידים בנותן טעם. ואילו השיטה האומרת שגיד הנשה מותר בהנאה סבורה שיש בגידים בנותן טעם.

ונוהג **בשליל** נחלקו ראשונים בהגדרת השליל. יש שכתבו שהכוונה לעובר בן תשעה חדשים חי הנמצא במעי עמו ונשחטה אמו (רש"י, וכשיטת ר' אלעזר בשם ר' אושעיא לעיל עד,ב). יש שכתבו שהכוונה שלא נשלם הוולד, ואין הכוונה דוקא לזה שהוא בן תשעה חדשים (רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פ"ח ה"א, ושלא כשיטת השו"ע סי' ס"ה בדעת הרמב"ם, וראה לדבר מפירושו בפיהמ"ש. מרומ"ש).

מוקדשין פשיטא כתבו התוס' כי בעיקרו של דבר לא רק הלכה זו שנוהג איסור גיד הנשה אף במוקדשין הריהי פשוטה, אלא גם ההלכות שקדמו לה במשנתנו הריהן פשוטות. שהרי כלל נקוט בידינו במסכת קדושין (ל"ב), כי כל מצוה שאינה תלויה בארץ הריהי נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ. וכן מובן מאילו שאיסור גיד הנשה נוהג אף בזמן שלאחר חורבן הבית, שהרי אין האיסור תלוי בהיות בית מקדש על מכונו. ואולם בכל זאת הקשתה הגמרא מה חידוש יש בהשמעת דין גיד הנשה במוקדשין, משום שפעמים דרכה של משנה להשמיענו כמה דברים פשוטים, מתוך שהיא נסמכת על כך שתשמיע דבר אחד שאינו פשוט. ואף בענייננו, מתוך שהתברר החידוש שבהשמעת דין גיד הנשה לענין בעלי החיים, מעתה יש מקום להשמיענו אף שנוהג הוא בכל המקומות ובכל הזמנים.

יש בגידין בנותן טעם... אין בגידין בנותן טעם ודנו המפרשים הרי הגידים הם דבר נמצא לפנינו, וניתן להכרעה אם יש בהם טעם אם לא! והסבירו כי הכל מודים שיש בגידים טעם מועט ביותר, ולא נחלקו חכמים אלא האם מידה זו של טעם גורמת שתיחשב אכילתו של גיד הנשה כאכילה (רשב"א). והוסיפו אחרונים כי לכך אין מקום לתת את גיד הנשה לטעימת המומחה בדבר (המכונה בלשון חכמים "קפילא"), זה שאינו יהודי אף שבמקומות שונים (כלהלן צ"א) סומכים על טעימתו. שכן אין מחלוקתם זו של חכמים מחלוקת במציאות אלא בהלכה, ובה כמובן שאין מקום לטעימת קפילא (קד"י, מרומי שדה).

ואתי איסור מוקדשין וחילל איסור גיד הקשו אחרונים מדוע אין אנו אומרים להיפך, שתחול מצות עשה של אכילת קדשים ותדחה את לא תעשה שבאכילת גיד הנשה. שהרי לדעה הסוברת שיש בגידים בנותן טעם, אף הם נחשבים בכלל בשר ושם אכילה עליהם, ומעתה חלה עליהם מצות עשה האמורה בקרבן (שמות יב, ח) "ואכלו את הבשר" (שאג"א).

יש שהשיבו כי אכילת קדשים הריהי כאכילת מוצב, שכן זכותם של הכהנים לאכול מן

הקרבן נאצלת להם מאכילת מוצב (כדרך שאמרו חכמים בכמה מקומות "כהנים משלחן גבוה זכר", כדלהלן ק"א, ועוד). ומעתה שאין מקריבים גיד הנשה למוצב (אלא אם כן הוא מחובר לבשר, הריהו מקריבו יחד עם הירך, ומשום גזירת הכתוב, ומשום הכתוב "ממשקה ישראל" המלמדנו שאין מקריבים אלא מן המותר לישראל באכילה, והרי אין גיד הנשה מותר באכילה לישראל (כמבואר להלן צ"ב). ולכן אין בגיד הנשה מצות עשה של אכילת קדשים (באר יצחק, חז"א, קובץ ענינים). ועוד השיבו כי כבר אמרו ראשונים (ירוש"א עירובין ק"א) בכלל שאין אומרים שמצות עשה דוחה מצות לא תעשה במקדש, ולכך אין העשה של אכילת קדשים דוחה לא תעשה של איסור גיד הנשה (אור הישר. ואולם יש מהאחרונים שחלקו בדבר זה, קה"י, יו"ד).

אורח ההלכה

גיד הנשה נוהג בארץ ובחוצה לארץ בפני הבית ושלא בפני הבית גיד הנשה נוהג בארץ ובחוץ לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית. כמשנה. ואף שלא הביא הרמב"ם דינים אלה, כתבו אחרונים שלא הוצרך לכותבם מפני שאיסור גיד הנשה הוא חובת הגוף, וידוע שכל מצוה שהיא חובת הגוף נוהגת בחוץ לארץ ושלא בפני הבית. (מ"מ ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ח ה"א).

ובמוקדשין כשנמנתח את איברי העולה מסיר את גיד הנשה ומשליכו על גבי הדשן שבאמצע המוצב. כמשנה. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות מעשה הקרבנות פ"ו ה"ד). ונוהג **בבהמה ובחיה** גיד הנשה נוהג בבהמה וחיה אפילו אם אין כף הירך שלהם עגול. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ח ה"א. שו"ע יו"ד סה, ה). **בירך של ימין ובירך של שמאל** גיד הנשה נוהג בירך של ימין ובירך של שמאל. כמשנה. (רמב"ם שם. שו"ע שם).

ואינו נוהג בעוף גיד הנשה אינו נוהג בעוף מפני שאין כף הירך שלו עגול. אבל אם נמצא לו כף עגול נוהג בו. ואין צורך לבדוק אחריו אם הוא עגול. (רמב"ם שם. שו"ע שם). ונוהג **בשליל** אין דין גיד הנשה נוהג בשליל, שאינו טעון שחיטה. כר' יהודה. ויש אומרים שנוהג בו אם שלמו לו חרשיו ומצאו חי. כתנא קמא. וכתב הרמ"א שנוהג להחמיר כסברא האחרונה (מקבלת ר"י בן חביב). (רמב"ם שם. שו"ע שם טע"ז ז).

וחלבו מותר השוחט את הבהמה ומצא בה עובר בן שמונה או בן תשעה, בין חי בין מת, חלבו וגידו מותרים. והיתר זה בן תשעה הוא דוקא כשלא הפריס על גבי קרקע, אבל אם הפריס על גבי קרקע – אסור. ויש אומרים שאם שלמו לו חרשיו ומצאו חי, אף על פי שלא הפריס על גבי קרקע – חלבו אסור, וחייבים עליו כרת. (רמב"ם שם פ"ו ה"ג. שו"ע יו"ד סד, ב).

נאמנין עליו הטבחים נאמנים על גיד הנשה. ואולם אין קונים בשר מכל טבח ששוחט לעצמו ומוכר לעצמו, אלא אם כן היה מוחזק בכשרות. כחכמים. (רמב"ם שם פ"ז הכ"א. שם פ"ח ה"ז. שו"ע יו"ד סה, יד).

אם יש בו בנותן טעם – שיערו חכמים שששים כל נותן טעם סתם. ובלדות קדשים – זהו שששים שילדה. ואשמעינן תנא דמתניתין: ללא תימא איסור מוקדשין קדים, וגיד אינו נוהג בשליל, וכי מטוי לידה – לא אחי גיד חיל עליה, דאין איסור חל על איסור. אלא תרווייהו חילי, דקסברי: ולדות קדשים, משעת יצירתן צמעי

אמן הן קדושים, וגיד הנשה נוהג בשליל. ואשתכח דצירית העובר חלו שניהם. מכלל דרישא לאו בשליל עסקינן – דאי מרישא שמעינן דנוהג בשליל, סיפא למה ליה למתנייה? הכי קאמר כו' – כלומר, רישא ודאי אשמעינן דנוהג בשליל. דאי אין נוהג בשליל – קדים ליה איסור מוקדשין, ותו לא אחי איסור גיד וחיל עליה. והדר תנא פלוגתא – לאשמעינן דדבר זה שהשמיענו מחלה נוהג בשליל, לאו דברי הכל היא, אלא מחלוקת רבי יהודה ורבנן. הנזיר מגלח – שאם נטמא לאחר שמנה מקלח נזירותו – סותר כל מה שמנה, ומגלח, וחוזר ומתחיל ומונה, כדכתיב (במדבר ו): "והימים הראשונים ילפו". על המת כו' – אזל לא על שאר טומאות, כגון נבלה ושרץ, ד"מת" כתיב נפרשה (שם): "וכי ימות מת עליו". לנפל – שכולו קיים, ועדיין לא נתקשרו איבריו בגידין. שהרי כל איבריו נזררים, ועדיין אין עליו כוית נשה.

תוספות

כשנאסרו בטמאה, פקע ממנו איסור גיד הנשה. אי נמי: אפילו היה יכול לדקדק משם דיש בגידין בנותן טעם, ניחא ליה למיפרך מירך שנתבשל בה גיד הנשה, ששנויה קודם.

איסור גיד איכא איסור מוקדשין ליכא – והכי פירושו: איסור גיד הנשה לבדו נוהג במוקדשין, ולא איסור אחר. ואם תאמר: ולימא, דקסבר יש בגידין בנותן טעם, ואפילו הכי לא אתי איסור מוקדשין וחיל אאיסור גיד – דלית ליה איסור חל על איסור, אף באיסור חמור ואיסור כולל. וכי תימא: משום דמתניתין כרבי מאיר, דאמר דנוהג בשליל, ובסוף פירקין (קא,א) מחייב רבי מאיר שנים באוכל גיד הנשה של נבלה, אלמא אית ליה איסור חל על איסור – דהשתא נמי דקאמר: אין בגידין בנותן טעם, לא אתיא כרבי מאיר, דהא רבי מאיר סבר: יש בגידין בנותן טעם, מדמחייב באוכל גיד משום נבלה! ויש לומר: דאין נראה לו שתחלוק הך סתמא דמתניתין אסתמא דכריתות פרק "אמרו לו" (ג,ג) ד"יש אוכל אכילה אחת, וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד", דסברה דאיסור חל על איסור באיסור כולל. אי נמי: לא בעי לשנויי הכי, משום דאכתי תקשה ליה: דאם כן, "אין מוקדשין נוהג בגיד" מבעי ליה! והשתא דקאמר דקסבר אין בגידין בנותן טעם, הוה מצי למפרך: "אין מוקדשין נוהג בגיד" מבעי ליה! אלא דעדיפא מיניה פריך.

אין בגידין בנותן טעם, ולכך בבהמות מוקדשין, איסור גיד – איכא [יש]. שכן אין איסור זה מותנה באכילה שיש בה טעם. ואילו איסור אכילת מוקדשין – ליכא [אין] בו, מאחר שאין זו אכילה בדבר שיש בו טעם. ומקשים על הסבר זה: והאם סבר [סבור] תנא דידן [שלנו, במשנתנו] כי אין בגידין בנותן טעם? והתנן [והרי שנינו] בפרקנו [להלן צו,ב]: ירך שלא הוצא גיד הנשה מתוכה, ונתבשל בה [יחד עם הירך] בקדירה, גיד הנשה, אם יש בה שיעור בכדי שיהא גיד הנשה נותן טעם בירך – הרי זו הירך כולה אסורה באכילה. הרי שסבור התנא כי יש בגיד הנשה נתנית טעם! ומציעים הסבר אחר: אלא, הכא [כאן, במשנתנו] לא בבהמות קדשים מדובר, אלא בולדות בהמות קדשים עסקינן [עוסקים אנו]. וקסבר [וסבור הוא, התנא] כי איסור גיד הנשה נוהג אף בשליל, וכן קסבר [וסבור הוא, התנא] כי ולדות קדשים הנמצאים עדיין במעי אמן הן קדושים. ומעתה נמצא כי לא קדם איסור אכילת גיד הנשה לאיסור אכילת מוקדשין, אלא איסור גיד הנשה ואיסור מוקדשין בהדי הדדי קאתי [ביחד הם באים]. ומקשים על כך: ומי מצית מוקמת לה [והאם אתה יכול להעמיד אותה, את משנתנו] בשליל, והא מדקתני סיפא [והרי ממה ששנינו בסוף המשנה] "נוהג בשליל", מכלל דרישא לאו [נמאן] נלמד שבתחילת המשנה לא [בשליל עסקינן] [עוסקים אנו]! ומשיבים: אף בתחילת המשנה מדובר בשליל, והכי קאמר [כך הוא, התנא בסוף המשנה אומר]: דבר זה ששנינו בדין גיד הנשה בשליל, אין הוא כדברי הכל, אלא שנוי במחלוקת של ר' יהודה ורבנן [וחכמים]. וחוזרים וריקים על העמדת משנתנו בשליל, וכשיטה הסבורה שולדות קדשים וריקים קדושים במעי אמן: ומי מצית אמרת דתרווייהו בהדי הדדי קאתו [והאם אתה יכול לומר ששניהם, איסור גיד הנשה ואיסור מוקדשין, באים ביחד]? והתנן [והרי שנינו במשנה]: על אלו טומאות הנזיר סותר את מנין ימי נזירותו ומגלח את שערו, ופוחת במנין חדש של ימי נזירות? על הנטמא מן המת ועל הנטמא מן כוית מן המת, וקשיא לן [והיה קשה לנו] בדברי המשנה הללו: אם על כוית מן המת בלבד הנזיר מגלח, על המת כולו לא כל שכן שהוא מגלח, ומדוע שנה זאת התנא? ואמר ר' יוחנן בהסבר הדברים: לא נצרכה משנה זו להשמיענו דינו של הנטמא במת כולו, אלא לזה שנטמא בגופו של נפל שמת, שאמנם השלד הריהו שלם, והריהו נחשב כמת כולו, ואולם עדיין לא נקשרו אבריו בגידין, ואין בו כוית בשר. וללמדנו שאף באופן זה הנזיר מגלח.

גרסות

אלא הכא בולדות בכת"מ: אמרי הכא בולדות. הו קדושים... קאתי בכת"מ: קדושים... קאתו וכו': הו קדוש ונוהג בשליל דאיסור... קאתי. וקשיא לן על כוית מן המת מגלח על כולו בכת"מ: והוינן בה על כוית מגלח על המת כולו.

הוא מצי למפרך: "אין מוקדשין נוהג בגיד" מבעי ליה! אלא דעדיפא מיניה פריך. דאין להחמיר ולאסור בשומן שביגד, כיון שהגיד עצמו אינו אוסר. ורבינו תם מפרש: דלשמנו של גיד, לא הוה קרי "גיד" סתמא. וקשה לפירושו: דלקמן (צא,א) גבי ההיא ד"גידין ישרפו לששה עשר" מוקי לה רב אשי בשומן של גיד! **בולדות** קדשים עסקינן – דבהדי הדדי קאתו. ואם תאמר: והיכי אתו בהדי הדדי, הא איסור גיד אינו חל עד שיהא בן תשעה חדשים, כדאמר לקמן בפרקין (צב,ב): אמר רבי אושעיא מחלוקת בין תשעה חי, והלך רבי מאיר לשיטתו כו'! ויש לומר: דהא דשרי רבי מאיר בגיד בשליל בן שמונה – היינו לאחר שנשחטה האם, דניתר בשחיטת האם. אבל כל זמן שלא נשחטה האם – איכא איסור גיד בשליל. ומיהו קשה: דבפרק "בהמה המקשה" (חולין עה,א) אפיליגו רבי יוחנן וריש לקיש בתולש חלב מבן תשעה חי, אבל מבן שמונה חי – משמע דלכולי עלמא אין בו איסור חלב, והכי נמי אין איסור גיד, כי היכי דליכא איסור חלב. ואם כן, איסור מוקדשין קדים! ויש לומר: דדוקא איסור חלב אין בו, משום דכתיב (ויקרא ז) "כל חלב שור וכשב", וכן שמונה לא מיקרי "שור וכשב", אבל איסור גיד יש בו. אי נמי: ניחא ליה למיפרך ממתניתין דנזיר דמשמע בהדיא דלאו בהדי הדדי אתו. ואם תאמר: ואמאי לא פריך ממתניתין ד"אינו נוהג בטמאה" – אלמא דאיסור טומאה קדים! ויש לומר: דהוה מצי למימר דטעמא משום דבשרו אסור, כדקאמר רבי שמעון כדפירשתי לעיל.

והא מדקתני סיפא דנוהג בשליל מכלל דרישא כו' – תימה: מאי פריך? הא סיפא – בשליל שנשחטה אמו, ורישא – בשליל שנשחטה! ועוד: דמאי קא משני "דבר זה מחלוקת רבי יהודה ורבנן"? והלא אף רבי יהודה מודה דאסור כי לא נשחטה האם. דדוקא שנשחטה פליגי, דהא רבי יוחנן אית ליה בפרק "בהמה המקשה" (שם) דתלש חלב מבן תשעה חי דחלבו כחלב בהמה, אף על פי שאם נשחטה האם – הכל מותר, אפילו חלבו וגידו, מ"כ בבהמה תאכלו!" **ואמר** רבי יוחנן לא נצרכה אלא לנפל כו' – תימה: דבנזיר פרק "כהן גדול" (נא,ג) גרסינן בכל הספרים "כדאמר רבי יוחנן כו'", משמע דרבי יוחנן לא אמר אההיא דנזיר! ונראה דהכא נמי גרסינן "כדאמר רבי יוחנן", ודרבי יוחנן אפשר דאיתמר אמתניתין דאהלות (פרק שני, משנה א) דתנן: אלו מטמאים באהל המת כו'. ורבינו שמואל מיישב גירסת הספרים: דהתם גרסינן "כדאמר", והכא גרסינן "ואמר". דהתם על פירכא ד"על כוית מגלח, על כולו לא כל שכן!" אמר רב יוסף: לא נצרכה אלא למת שאין עליו אפילו כוית בשר. והדר פריך: ואכתי, על אבר ממנו מגלח – על כולו לא כל שכן! ומשני: "כדאמר רבי יוחנן: לא נצרכה" – פירושו: כדאמר רבי יוחנן על פירכא קמיתא ד"על כוית כו'", דכיון שלא נתקשרו איבריו עדיין, מסתמא אין עליו כוית, הכא נמי כו'. והכא דלא מיייתי אלא פירכא קמיתא, קאמר "ואמר רבי יוחנן", משום דאפירכא קמיתא איתמר מילתיה דרבי יוחנן.

אורה ההלכה

הנזיר מגלח על כוית מן המת הנזיר מגלח על כוית מבשר המת. כמשנה בנזיר. (רמב"ם ספר הפלאה הלכות נזירות פ"ז ה"ב). לנפל שלא נקשרו אבריו בגידין הנזיר מגלח על הנפל ואפילו לא נתקשרו אבריו בגידים. כפירוש ר' יוחנן למשנה בנזיר. (רמב"ם שם).

מסורת הש"ס
ה. פסחים כ"א. חולין צ"ב.
ק.ב. קא.א. תוספתא חולין פ"ז ו.
ילק"ש תורה קלג.
ו. משנה חולין צו.ב.
ז. חולין קלח.ב.
ח. תמורה י"א. כה.ב.
ט. משנה נזיר מ"ב. חולין ק"ב.
ירושלמי נזיר פ"ז ה"ב.
י. ירושלמי שם.

